

DITRÓI ESZTER

A migráció befolyásoló szerepe a helynévrendszerek területi differenciáltságában*

1. A helynévrendszer tanulmányozásakor minden esetben csupán egyes vidékek névrendszeréről beszélhetünk, minthogy minden toponímiai rendszer territoriális: azaz egy-egy vidék névkincse önmagában véve is rendszert alkot.¹ A helynevek típusai között ráadásul időben és térben akár nagyfokú eltérések is mutatkozhatnak: azaz a kronológiai különbségeken túl különbözhetnek a típusok vidékenként is: például egy-egy földrajzi köznévi vagy éppen névszerkezeti típus megterheltsége egy bizonyos vidékre lehet kifejezetten jellemző. Ez a gondolat pedig egy viszonylag új keletű fogalom, a *névjárás* terminusnak a felvetését is előtérbe hozza.

Mivel a névalkotás rendszerszerű, ebből elméletileg az is következik, hogy az egyes településeknek, járásoknak, sőt ebből adódóan földrajzilag egységes képet mutató területek helynévrendszerének is többé-kevésbé hasonlóknak kell lennie; a nyelvi, történeti, kulturális és földrajzi tényezők eltéréseiből adódóan pedig a névrendszerek között különbségek merülhetnek fel. A nyelvterület egyes részeinek toponímiai normájában megjelenő határok alapján aztán megragadhatók a névjárások is – a nyelvjárások mintájára. Ez a feltevés elméletileg azért is indokolt, mert a helynevek is nyelvi jelek, s mint ilyenek, a területi differenciáltság az egyik alappilléruk.² S minthogy a helynevek nyelvi jelenségek, úgy gondolom, a helynevekben jelentkező területi differenciáltságra utaló jegyeket nyelvi síkon leginkább talán a nyelvjárási szempontrendszerhez hasonlóan célszerű megközelíteniünk. Benkő Loránd *Magyar nyelvjárástörténet* című munkájában a nyelvi elkülönülésnek, valamint egységesülésnek nyolc okát sorolja fel: a differenciáció és integráció jelenségét 1) földrajzi, 2) népességi, 3) gazdasági, 4) társadalmi és politikai, 5) műveltségi viszonyokban, valamint 6) a népmozgalmakban, 7) az idegen nyelvű népekkel való érintkezésben, illetve 8) a nyelvcsereben látja megragadhatónak.³ Véleményem szerint, ha a helynevek területi különbségeit egy hasonló szempontrendszer alapján vizsgáljuk, így valós territoriális eltérésekre bukkanunk. A magam részéről, de Benkő megfigyelésére is alapozva, a differenciáció okait a földrajzi környezetben, az idegennyelvi környezet hatásában

*A publikáció az MTA–DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport programja keretében készült.

¹TÓTH VALÉRIA: *Névrendszertani vizsgálatok a korai ómagyar korban (Abauj és Bars vármegye)*. Debrecen, 2001. 221–222.

²HOFFMANN ISTVÁN: *Helynevek nyelvi elemzése*. Debrecen, 1993. 29–30.

³BENKŐ LORÁND: *Magyar nyelvjárástörténet*. Bp., 1957. 24–26.

és a migrációs folyamatokban látom megnyilvánulni. Jelenlegi tanulmányomban az előbb felsoroltak közül a migrációs faktor helynévrendszerekre gyakorolt hatását vizsgálom meg részletesebben.

2. Munkám során a Hoffmann István által készített helynévtipológiát alkalmaztam,⁴ e modell szempontrendszere mentén elemeztem a névanyagot. Az analízis során pedig azt vizsgáltam, hogy az egyes névfunkciók milyen helynévi szerkezetekkel fejeződnek ki.

Az adatbázisom kialakításához az Ördög Ferenc és Hajdú Mihály gondozásában megjelent *Tolna megye földrajzi nevei* című adattárat használtam fel, azon belül is Kakasd, Bonyhád, valamint Izmény helynévi anyagát elemeztem.⁵ A mintavétel során több tényezőt vettem figyelembe: elsősorban olyan települések névanyagát vettem számításba, ahol jelentős migrációs hatással lehetett számolni. Tolna megyébe köztudottan székelyeket telepítettek be a második világháborút követően. Az 1945. augusztus 2-ai Szövetséges Ellenőrző Bizottság által megfogalmazottak szerint 500.000 németet telepítettek ki Magyarországról, ingó és ingatlan javaikat elkobozták, és a betelepülőknek adták, akik között felvidékiek, bukovinai székelyek és egyéb más, a határrendeletek miatt menekülni kényszerülő családok voltak. Tolnába 14000 bukovinai székelyt telepítettek le: Bonyhádon 79 család, Izményben 106, Kakasdon pedig 165 család kapott házat és földet.⁶ A munkám során tehát ennek a három településnek a névanyagával foglalkoztam. A települések kiválasztásánál fontos szempont volt a differenciált gyűjtés, miszerint a gyűjtők jelölték a székely lakosságtól származó neveket. Ezenfelül lényegesnek tartottam, hogy a betelepült székelység száma kellően magas legyen, harmadik lényeges szempontom pedig az volt, hogy más telepések névmintája ne legyen zavaró a vizsgálatok során, tehát következetesen kerültem az olyan települések névanyagának a vizsgálatát, ahol több etnikai csoport is fellelhető. Negyedik kritériumként pedig ügyeltem arra, hogy a betelepültek mindhárom településen a bukovinai Andrásfalváról, tehát egy homogénnek mondható közösségből jöjjenek. Bonyhád azonban a fent említett kritériumok alól olyan szempontból kivétel, hogy ott a kitelepítések után is jelentős német lakosság maradt, valamint ide nem csak Andrásfalváról, hanem Hadikfalváról és Istensegítsről is telepítettek be székelyeket, illetve egyéb etnikai csoportokat a Felvidékről, és a Délvidékről egyaránt.

A Tolna megyei székely és az ottani lakosoktól felgyűjtött helynévkincs összevetéséhez egy további szempontot is beemeltem: a tolnai székely mintákat egy határon túli székely mintával, a csíki régió három településének helynévadási szokásaival vettem össze több helynévadási motiváció vizsgálatakor. Ehhez Csomortáni Magdolna felcsíki gyűjtésének helynévanyagát használtam fel,⁷ azon

⁴HOFFMANN ISTVÁN: *Helynevek nyelvi elemzése*. Debrecen, 1993.

⁵ÖRDÖG FERENC–HAJDÚ MIHÁLY: *Tolna megye földrajzi nevei*. Budapest, 1981.

⁶LÁSZLÓ PÉTER: Népegyesere Bonyhádon 1944–1948-ban. *Tanulmányok Bonyhád történetéből*. Szerk.: BÁBEL ERNŐ–LÁSZLÓ PÉTER. Bonyhád, 1987. 167–178, 196–209, illetve SEBESTYÉN ÁDÁM: *Kakasdi stációk*. Kakasd, 1994. 37–44., 85–112.

⁷CSOMORTÁNI MAGDOLNA: Felcsíki helynevei I. *Magyar Névtani Dolgozatok*, 149. (1997) 7–23., 60–71., 89–99., illetve CSOMORTÁNI MAGDOLNA: Karcfalva helynevei II. *Magyar Nyelvjárások*, 43. (2005) 173–212.

belül is Csíkcsicsó, Csíkmadaras és Karcfalva mikrotoponímáinak jellemző vonásait igyekeztem megragadni a fentebb vázolt módszerrel. Míg a tolnai székely mintát a Hargita megyei csíki térség helynévadási mintáival, addig a tolnai mintát három szintén tolnai település – Kisvejke, Dalmand és Váralja – helynévanyagának a vizsgálata során kapott gyakorisági adatokkal vettem össze. A Tolna megyei székely helynévanyagra „tolnai székely” terminust fogom használni, az ott élő lakosoktól felgyűjtött névadatokra pedig „tolnai” névanyagként fogok utalni a későbbiekben. A településenkénti vizsgálatok esetében hasonlóképpen a fentiekhez kakasdi székely – kakasdi; bonyhádi székely – bonyhádi, valamint izményi székely – izményi jelzőket fogom használni a névrendszerek jellemzésekor. Ennek mintájára pedig a csíki névanyagra a „csíki”, míg a tolnai kontroll településekre a „tolnai kontroll” jelzőket fogom használni.

3. Mielőtt ismertetem az elemzés egyes részeredményeit, előzetesen fontosnak gondolom, hogy a három térség itt vizsgált településeinek névsűrűségi viszonyait röviden vázoljam. A bevándorlás névrendszerekre gyakorolt hatásának vizsgálatához véleményem szerint elengedhetetlen annak a vizsgálata, hogy a betelepült és az ottani őslakos népcsoport névhasználati szokásai mennyiben hasonlóak, vagy éppen eltérőek egymástól.

Az általam vizsgált három település igen változatos névszámmal rendelkezik: Kakasdon 401, Izményen 175, Bonyhádon pedig 789 bel- és külterületi nevet találhatunk, azaz összesen 1374 névadatról beszélhetünk. Ezekből 1099 a tolnai őslakosok által használt név, míg csupán 274 darab a székely névkincsbe tartozó megnevezés. Az összesen 76,74 négyzetkilométernyi területen így a névsűrűségi arányok a tolnai névkincs esetében 14,32 név/km², míg a székely névanyag kapcsán ez a szám csupán 3,57. Ezek az arányok már előljáróban is rendkívül eltérő képet festenek a két névrendszerről. Az eltérő eredményekből az olvasható ki, hogy a betelepített székely csoportok még ekkor nem tudták a tájat igazán meghódítani, nem ismerhették annyira, mint az ottani tolnai őslakosok. Ahhoz, hogy árnyaltabb képet alkossunk az adott településeken lévő névsűrűségi kérdésekről, településenként is fontos a névsűrűségi rátát tanulmányozni.

	kakasdi székely	kakasdi	izményi székely	izményi	bonyhádi székely	bonyhádi
névsűrűség	8,63	10,99	3,45	9,4	1,19	17,48

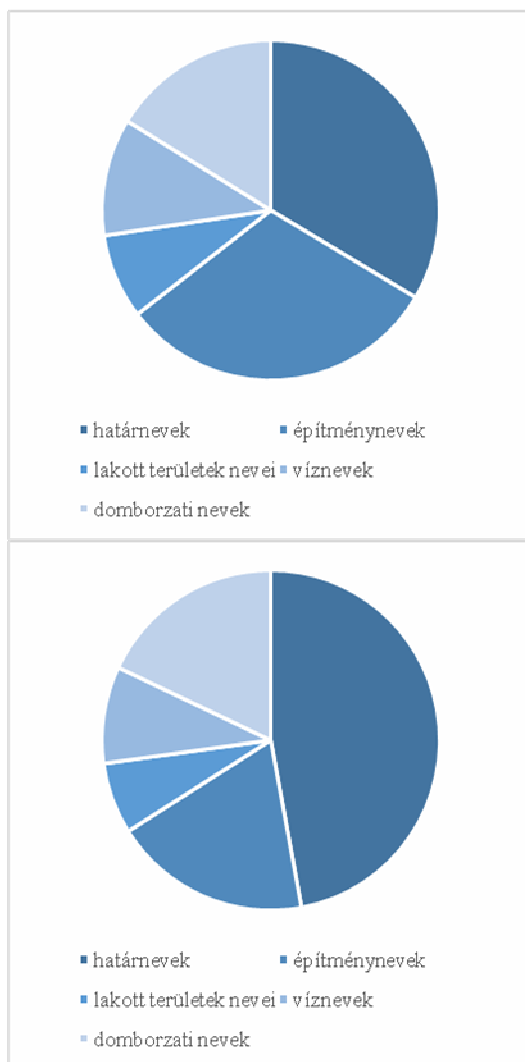
1. ábra. Névsűrűségi mutatók a Tolna megyei településeken.

Az adatokat részletesen megvizsgálva azt a megállapítást tehetjük, hogy mindhárom településen más és más szintű a névsűrűségi mutató: míg Kakasdon közel egyforma a két adat, addig Izményen 1:3 arányban jelentkezik az egy négyzetkilométerre eső neve száma. Bonyhádon pedig a székely névrendszer rendkívül alacsony névsűrűséget mutat.

4. Arra is fontos továbbá kitérnünk, hogy megfigyelhetünk-e eltéréseket az adott névrendszerben a megnevezett helyek fajtáit illetően. Ez a tényező véleményem

szerint ugyanis láttatja, hogy a névadók miként viszonyulnak a környezetükhöz, azaz az adott térben mit tekintenek megnevezhetőnek.

A tolnai, valamint a tolnai székely helynévrendszerben jelentős különbséget csupán az építménynevek, valamint a határnevek használatában találhatunk. Az építményneveket jelentő helynévfajták általában jelentősebb szereppel bírnak a dunántúli helynévmintában. A székely névrendszerben pedig leginkább a határnevek töltönek be jelentős szerepet. A két névrendszerbeli különbséget tehát ezekben a kategóriákban érdemes keresni.

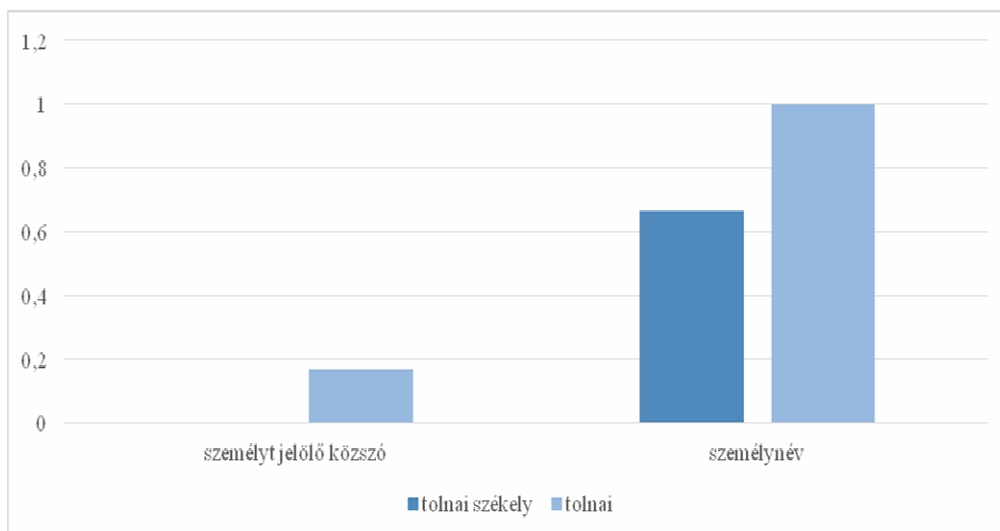

2. ábra. A tolnai, illetve a tolnai székely névanyag helynévfajták szerinti eloszlása.

5. A továbbiakban a funkcionális-szemantikai kategóriák lexikális, illetve morfológiai szempontú vizsgálatát tűztem ki célul. Az itt kapott eredményeket összehasonlítva igyekszem bemutatni, hogy a migráció következtében a névminták

is „vándorolnak”, s így hatással lehetnek egymásra. Ebben a tanulmányban a sajátosságjelölés funkcióján belül elsősorban a birtoklás tényének kifejezésére koncentrálok, ugyanis ebben a kategóriában – korábbi vizsgálatokra alapozva – minden bizonnyal névrendszerebeli eltérésekre lehetünk figyelmesek.

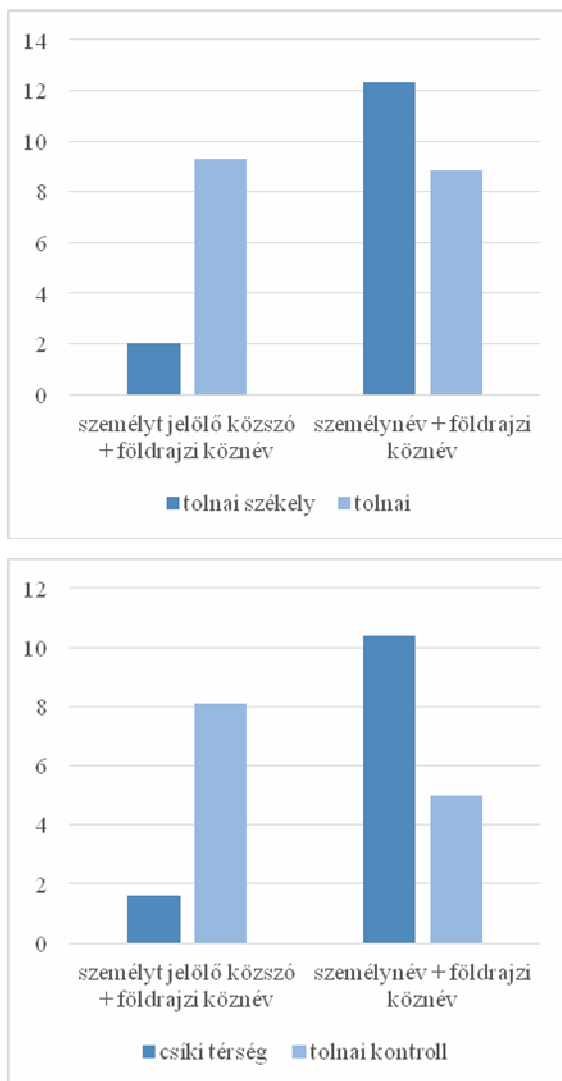
A személyhez való viszony, azaz a birtoklás kifejezése az egyrészes neveken mindkét névrendszerben alacsony arányban szerepel. Ez talán azért lehet meglepő eredmény, merthogy a csíki névrendszer esetében a korábbiakban láttuk, hogy a székely minta (legalábbis a csíki névrendszer tanúsága szerint) kifejezetten preferálja az egyrészes struktúrákat a birtoklás kifejezésekor. Tolna megyében a betelepült székelység ezt a feltételezett mintát elhagyta, alig akad ugyanis ilyen szerkezetű helynév (pl. *Klapék*).

3. ábra. A hely személyhez való viszonyának kifejezése az egyrészes helynevekben.

Ennek több oka is lehet: egyfelől hathatott rá a Tolna megyeiek ottani névmintája (vagyis a birtokviszony kétrészes helynévi struktúrákkal való kifejezése). Másfelől birtoklástörténeti okokkal is magyarázható a szerkezet alacsony terheltsége. Néhány példa a személynévi alapú helynevekből: *Slájer*, *Kokovics*, *Náncsika*, *Hónig* a tolnai, *Klapék*, *Kokovics* a tolnai székely névkincsből, illetve a személyt jelölő közszói helynévi szerkezet is jelentkezik: *Gyepmester* példát hozhatjuk a tolnai névanyagból.

A kétrészes nevek tekintetében azonban már sokkal markánsabb különbségekre és jellegzetességekre lehetünk figyelmesek: míg a tolnai mintában lexikális szinten a személyt jelölő közszói előtagú helynevek közel olyan arányban jelentkezők, mint a személynévi előtagú kétrészes helynevek, addig a tolnai székely névadói szokásokban alig fedezhetjük fel az előbbi szerkezetet. Lássuk ezeket az eredményeket részletesebben:

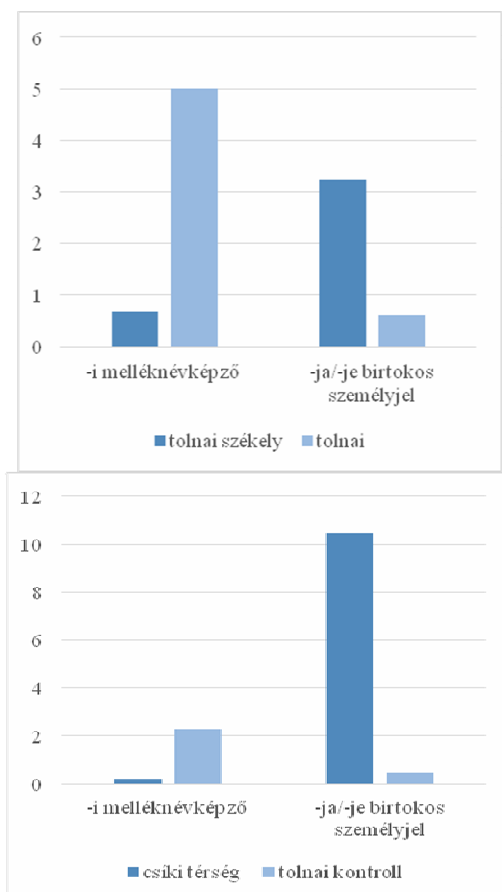

4. ábra. A személyhez való viszony kifejezése a kétrészes helynevekben.

A diagram adatai újfent igazolni látszanak azt a korábban is megfogalmazott előfeltevést, miszerint a magyar nyelvterület keleti és nyugati régiója a névadás lexikális megvalósulásait tekintve eltéréseket mutat. Noha a birtoklás kifejezésének egyértelműen preferált szerkezetét a személynév + földrajzi köznév (mint például *Zsók malom*, vagy éppen *Frőlíh malom*) adja, ugyanakkor a különbségek is jól kivehetők a mintaeloszlások kapcsán. A székely minta láthatóan a személynévi előtagú megnevezéseket preferálja — noha a családneves helynevek (*Balog-dűlő* típusú nevek) vannak többségben, jellemző még kisebb arányban az adott birtokos teljes neve (például *Albert Zoli-féle föld*), vagy éppen ragadványneve (*Truca-tanya*, *Fickó-malom*). Sokkal lényegesebb azonban a személyt jelölő közszó + földrajzi köznév, illetve a személynév + földrajzi köznév struktúrák mintabeli eltérése: előbbi

szerkezeti kategória ugyanis sokkal markánsabb arányban képviselteti magát a tolnai elnevezésekben (példaként *Betyár út*, *Betyár kocsmá*, *Pap-föld* helynevek említhetők), míg a foglalkozás megnevezése a székely mintában háttérbe szorul. Ezek a mintabeli jellegzetességek a kontrolltelepülésekkel való összevetéskor is körvonalazódnak: míg a csíki anyagban rendre a személynév + földrajzi köznévi szerkezet kerül előtérbe a névalkotáskor (10,4%-os gyakoriságról beszélhetünk, szemben a tolnai kontrolltelepülések 5%-ával), addig a személyt jelölő közzzó + földrajzi köznévi éppen a tolnai mintában erősödik fel (míg a tolnai kontroll mintában 8,1%, addig a csíki mikrotoponímiai rendszerben ez a gyakorisági arány 1,6%).

Morfológiai tekintetben is találhatunk kisebb eltéréseket. A birtoklás ténye ugyanis a jelölt struktúrákon belül kifejeződik *-i* melléknévképzős, azaz *Urasági-föld* típusú helynevekben, illetve *-a/-e*, *-ja/-je* birtokos személyjel formában is, az előző példánál maradván így ez *Uraság földje* formát öltene.

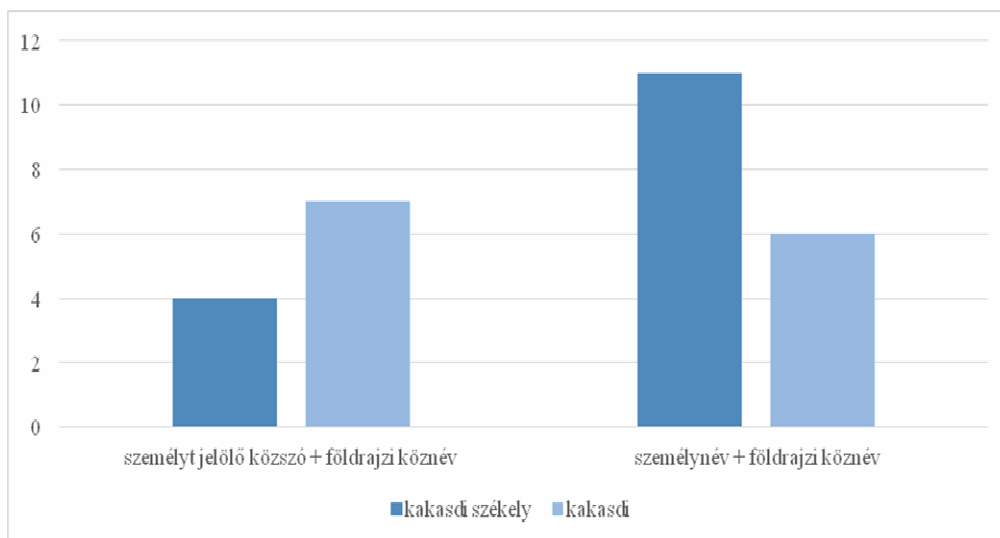

5. ábra. A birtoklást kifejező kétrészes helynevekben fellelhető morfológiai jellegzetességek.

Ahogy az a diagramokon jól kivehető, lényeges különbség körvonalazódik az *-i* melléknévképzős szerkezetek preferálása tekintetében (például *Urasági-legelőföld*,

Urasági major). A székely mintában alig jelentkezik a minőségjelzős struktúra, sőt annak mintegy ellentétjeként a birtokosjelzős szerkezetet használják a névadók (pl. *Spannagel szőlőse, Kozma Orbán dűlője, Kerekes dűlője, Ciril dűlője*). A kontrolltelepülések pedig újfent alátámasztják a névmintabeli különbségek létezését: míg az *-i* melléknévképző csíkban csupán 0,2%-ban jelentkezik a helyneveken a birtoklás kifejezésekor, addig a tolnai kontrolltelepüléseken ez az arány 2,3%. Másfelől a csíki térségben az *-a/-e, -ja/-je* toldalék 10,52%-os gyakorisági rátát ad, míg a kontrolltelepüléseken 0,5%-ot. Szembeötlő azonban a csíki és a tolnai székely mikrotoponímiai rendszere közti aránybeli különbség: míg a tolnai településeken csupán 3,23%-os a birtokos személyjel használata a földrajzi köznévi utótagon, addig a csíki térség rendszerében ez a szám 10,52%. Ez a különbség természetesen magyarázható a bukovinai és a csíki minta különbségével is, véleményem szerint azonban inkább birtoklástörténeti okokra lehet visszavezetni ezt a nagyobbak mondható különbséget: a tolnai székelyek ugyanis egyfelől maguk sem birtokolnak annyi földet a betelepítések miatt, másfelől meg talán nem ismerik a környék tulajdonosait sem. Ebből fakadóan pedig logikusnak tűnik, hogy kevesebb, birtoklásra utaló helynevet használnak a névrendszerükben. Mindez pedig azt jelenti, hogy a birtokos személyjeles szerkezet tolnai székely mintabeli alacsonyabb használati száma nem a tolnai őslakosok helynévadási szokásainak hatásával magyarázható.

Ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk a névrendszerek egymásra hatásáról, érdemes településenként megvizsgálni a névrendszerek mintáit.

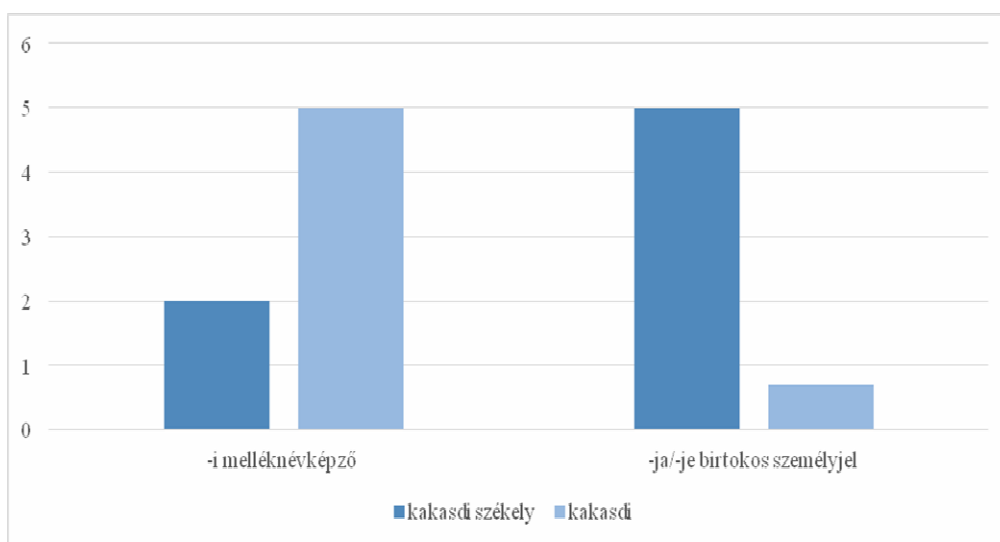

6. ábra. Kakasdon a birtoklás kifejezése a kétrészes helynevekben.

Kakasdi névrendszereinek gyakorisági adatai nem sokban térnek el egymástól, ami azt bizonyítja, hogy a két névrendszer esetleg hathat egymásra. Noha a személyt jelölő közszó elótag jellemzően a kakasdi mintában gyakoribb (*Urasági-malom, Községi-rét, Községi-földek*), a személynévi alapú névadás ebből adódóan pedig a székely névrendszerben bír dominánsabb jelleggel (*Kerekes-dűlője, Ciril-dűlője,*

Kozma Orbán-dűlője), a két-két gyakorisági adat között azonban nincs 5%-os különbség. Minthogy a kakasdi székely névrendszerben magasabb a személyt jelölő közszo + földrajzi köznévi szerkezet, mint általában a székely mintában, így talán a kakasdi névrendszer hatott az ottani székely mintára. A székely névhasználók tehát névadáskor itt Kakasdon jobban felhasználják az adott személy foglalkozását is a birtoklás kifejezésekor, noha ez az ő mintájuktól idegen (például *Tanító-dűlő*, *Papi-földek* helynevek a székely névanyagból).

A morfológiai vizsgálatok során azonban már kevésbé kapunk egységes képet. A birtoklás kifejezésében korábban is láthattuk, alapvetően két toldalékelem, az *-i* melléknévképző, valamint az *-a/-e*, *-ja/-je* birtokos személyjel szerepe kiemelkedő a kétrészes, minőségjelzős és birtokos jelzős és minőségjelzős helynévi szerkezetek kialakítása során.

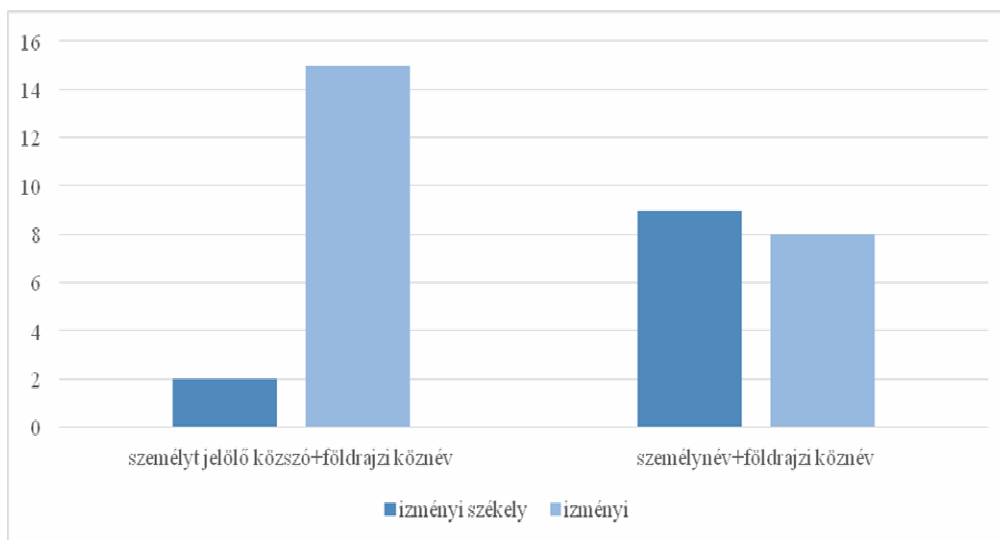
7. ábra. A kakasdi birtoklást kifejező helynevek morfológiai megközelítésben.

A két vizsgálandó toldalék több tekintetben érdekes összefüggéseket mutat: ahol a névadók az alaptagon jelölt birtokos személyjeles struktúrát használják, ott az *-i* melléknévképző szorul háttérbe a névadáskor, s ugyanez fordítva is igaz. Ezt a jelenséget rendre megfigyelhetjük a székely és a dunántúli névadói motívumok áttekintése kapcsán: elnagyoltan ugyanis azt mondhatjuk, hogy a Dunántúlon az *-i* melléknévképző használata a domináns, míg a székely névrendszerekben inkább az utótagon szereplő birtokos személyjel a preferált. Látva a fentebb közölt kakasdi névrendszereket ábrázoló diagramot, ez a megállapítás a migrációs hatások következtében kissé módosul: a kakasdi székely névrendszerben ugyanis markánsabban jelentkezik az *-i* melléknévképző a birtoklás kifejezésekor (vö. a tolnai székely 0,65, vagy a csíki székely 0,2%-os arányával) feltehetően az ottani őslakosok mintájának hatására (pl. *Papi-földek*, *Kokovicsi-dűlő*). Láttatva tehát ezt a morfológiai szintű jelenséget, azt mondhatjuk, hogy a székely helynévadási szokásokra hatással lehetett a tolnai, kakasdi minta. Annak azonban, hogy a birtokos személyjeles és a melléknévképzős alakok használata ennyire elkülönül, akár

történelmi-politikai okai is vannak: a korábban említett társadalmi szituáció következtében, azaz a sváb deportálásokat követően a székelyek kapták meg a németek minden ingóságát: mivel ők lettek az új birtokosok, evidens, hogy ők kerültek névadói szerepbe, ebből a névadói szituációból következően pedig saját névmintájukat használhatták az elnevezések során.

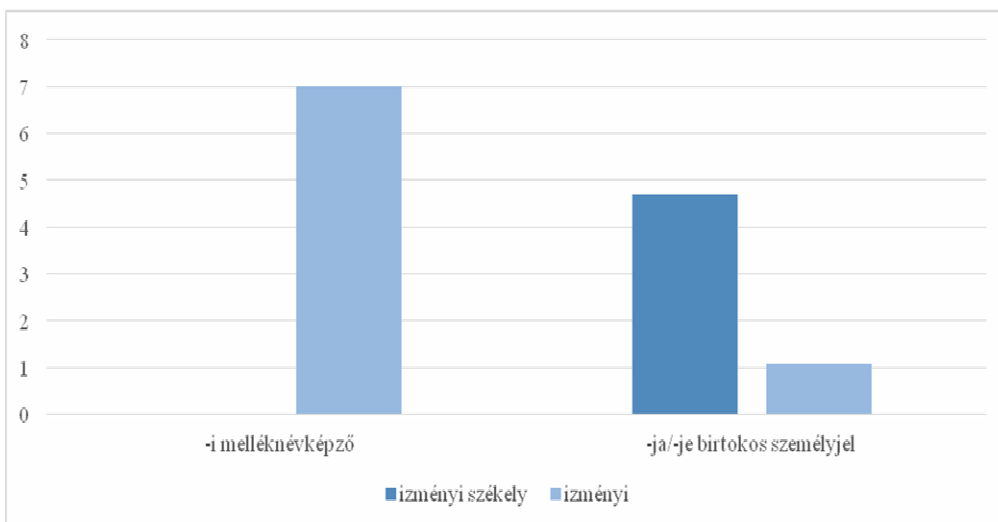
További morfológiai szintet érintő jelenség, hogy a kakasdi mintában, de az egész tolnai székely névrendszerben nincs jelen az *-é* birtokjel a helyneveken. Nem állíthatjuk biztosan, hogy a bukovinai névrendszerben jellegzetes lehet ez a toldalék (minthogy nem áll rendelkezésünkre a területről helynévgyűjtemény), ugyanakkor ez a toldalékelem lényeges szerepet tölt be egyéb székely névrendszerekben. Itt Tolnában azonban egyáltalán nincs jelen, ami talán szintén a tolnai hatással magyarázható: talán a tolnai névhasználók számára idegen, a névszerűségtől távol álló az egyrészes, *-é* birtokjeles forma, hogy ez a mintaelem nem lehetett tovább használatos a tolnai székely névrendszerben sem.

A következőkben érdemes Izmény összehasonlító elemzését is elvégezni. Míg Kakasdon ugyanis azt láthattuk, hogy a két névminta bizonyos tekintetben hatással volt egymásra, addig ez Izmény esetében már aligha mondható el.

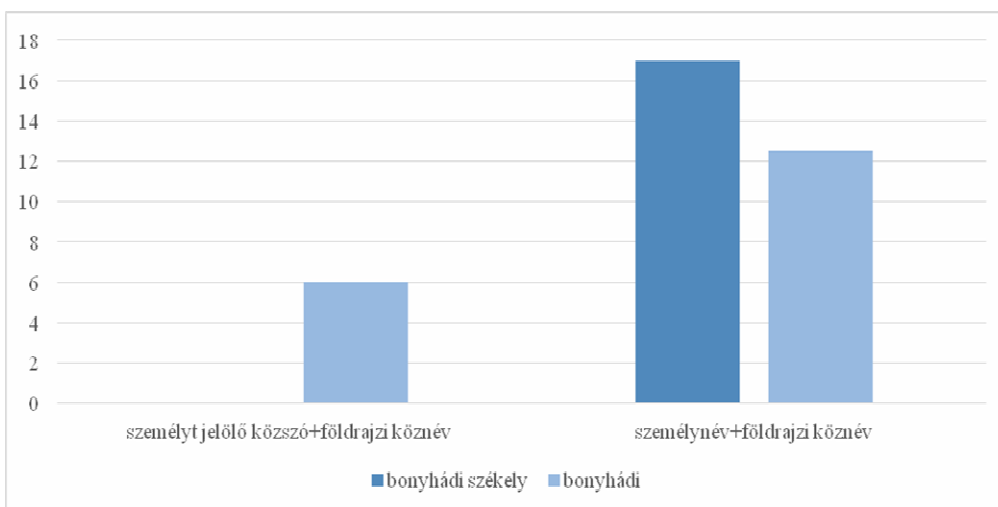
8. ábra. A birtoklást kifejező kétrészes helynevek eloszlása Izményen.

Izmény helynévrendszerében a birtoklás kifejezésében a lényeges, lexikális szintű különbséget a személyt jelölő közszó + földrajzi köznévi helynévstruktúra adja: ez a jellegzetesen dunántúli minta a székely névadóknál alig jelentkezik (2%), míg az izményi helynévadási modellben láthatóan domináns szerephez jut (15%). Például *Vadászház*, *Pap-hegy*, *Zsellér-földek*. Morfológiai szinten is ez az elkülönülés a jellemző: míg az izményi helynévrendszer lényegében az *-i* toldalékelemet használja fel a birtoklás kifejezésekor (*Urasági-földek*, *Úri-föld*, *Annamajori-földek*), az ottani székely névrendszerben ez a toldalékelem egyáltalán nem jelentkezik, ezt a szerepet ugyanis újfent az alaptagon jelölt birtokos személyjeles struktúra veszi át (Szokodi szőlőse, Spannagel szőlőse).

9. ábra. A birtoklás kifejezésében használatos képzők gyakorisági eloszlása Izményen.

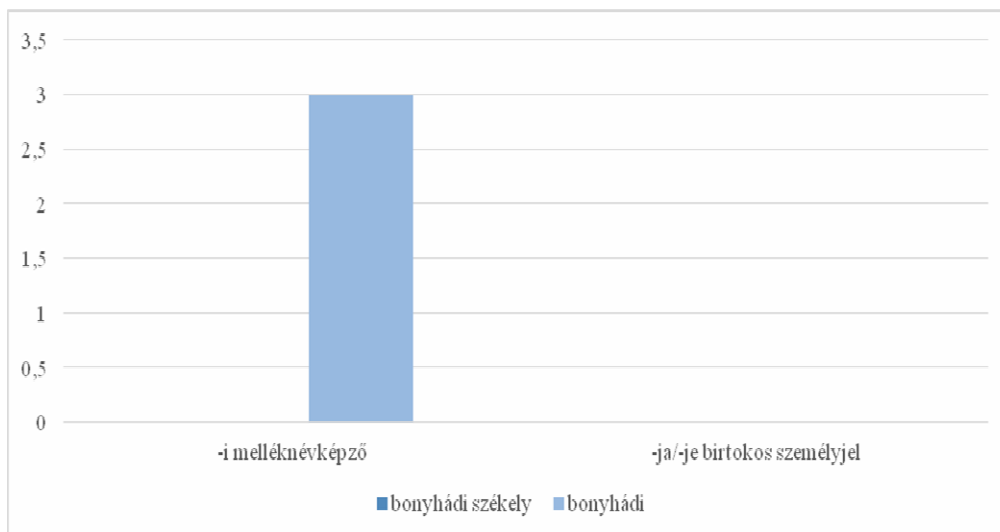
Ahogy Izmény helynévrendszerében alig találhattunk a helynévrendszerek egymásra hatására utaló jelenséget, úgy Bonyhád helynévrendszerében sem jelentkezik a két névadói minta egymáshoz való közeledése.

10. ábra. A birtoklás kifejezésnek szerkezeti megvalósulásai a kétrészes helynevek tekintetében Bonyhádon.

A személyt jelölő közzzavak előtagként való használata láthatóan csak a bonyhádi mintában használatos (*Gyepmester, Székely-hegy, Püspök-pusztá*), a székely névadási szokásokban ez a szerkezet itt nem honosodott meg, s az előző vizsgálatok fényében nem meglepő, hogy a személynév + földrajzi köznévi struktúra pedig inkább a székely névadási mintára jellemző. Ez az eredmény egybevág a

korábban székely névrendszerrel kapcsolatos megállapításokkal. Morfológiai tekintetben azonban már egy sokkal érdekesebb jelenség figyelhető meg:

11. ábra. A birtoklás kifejezésében használatos képzők gyakorisági eloszlása Izményen.

A korábban többszörösen igazoltan székely névmintára jellemző *-a/-e*, *-ja/-je* birtokos személyjel használata Bonyhádon teljes mértékben háttérbe szorult, nem találhatunk rá adatot: minthogy ez a székely névadásban kifejezetten jellegzetes toldalékelem a helynévadáskor, ezért nem elhamarkodott e tekintetben kijelenteni, hogy a bonyhádi hatás következtében nem élnek a székely névadók ezzel a szerkezettel. Ugyanakkor láthatóan az *-i* melléknévképzőt sem részesítik előnyben, azaz a bonyhádi székely névkincsben a birtoklás kifejezése jelöletlen struktúrákkal történik (*Pál tanya*, *Berec tanya*, *Siller tanya*). Ez a fajta névadási mintákat érintő változás pedig véleményem szerint mindenképpen a névrendszerek egymásra hatásával magyarázható.

6. Végezetül érdemesnek tartom állást foglalni abban, hogy a választott névrendszerek mennyire hasonlítanak egymásra. Ennek megállapításához a statisztikában Bartlett-próbának nevezett eljárást, majd ezt követően a Bray–Curtis-féle összehasonlító módszert⁸ alkalmaztam. Az összevetéshez nem csupán a fent részletezett birtokokviszony kifejezését vettem alapul, hanem egy egész névrendszerre kitékintő vizsgálatot végeztem el. Ennek eredménye a következő mátrix:

⁸BRAY, J. ROGER–CURTIS, JOHN. T.: An Ordination of Communities. *Ecological Monographs* 27. (1957) 325–349.

	kakasdi székely	kakasdi	izményi székely	izményi	bonyhádi székely	bonyhádi	tolnai székely	tolnai
kakasdi székely	NA	74%	70%	74%	67%	82%	81%	80%
kakasdi	NA	NA	65%	86%	61%	78%	72%	90%
izményi székely	NA	NA	NA	65%	72%	70%	83%	69%
izményi	NA	NA	NA	NA	61%	76%	71%	91%
bonyhádi székely	NA	NA	NA	NA	NA	78%	82%	67%
bonyhádi	NA	NA	NA	NA	NA	NA	83%	85%
tolnai székely	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	76%
tolnai	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA

12. ábra. A székely és a tolnai névadási minták összehasonlító mátrixa.

Az összevető mátrixból kitűnik, hogy a tolnai minták többnyire 90%-ban mutatnak egységes képet, míg a székely névminták esetében ez a szám átlagosan 82%. Ebből azt a következtetést tudjuk levonni, hogy a tolnai őslakosok névadási mintája valamelyest homogénebb, mint a betelepült székelyeké. A mátrixból ezenfelül az is kitűnik, hogy Kakasd székely névmintája közelít leginkább az ottani őslakos mintákhoz (hasonlóságuk 80%-os, szemben az izményi székely 69%, valamint a bonyhádi székely névminta 67%-os hasonlóságával). Másfelől megközelítve a kérdést, a mátrix tanúsága szerint Bonyhád névmintája hasonlít leginkább a betelepült székelyek névmintájához: 83%-os hasonlósága több mint 10%-kal meghaladja mind az izményi (71%), mind a kakasdi (72%) számarányokat. E mögött a jelenség mögött azonban valószínűsíthetően nem a bonyhádi székely névminta hatása áll, legalábbis a korábban bemutatott névsűrűségi táblázat ezt sugallja: Bonyhádon ugyanis rendkívül alacsony a székelyek által használt egy km²-re eső nevek száma, éppen ezért nem a székely névrendszer hatásában, hanem sokkal inkább más hasonlóságot előidéző faktorokban kell keresni erre az eredményre a magyarázatot (például az idegen nyelvi környezetben). Megállapíthatjuk továbbá azt is, hogy a leghomogénebb minta a bonyhádi (78%-ban hasonlítanak egymásra az ott élő székelyek és őslakosok névadási szokásai), leginkább eltérő pedig az izményieké (ugyanis csupán 65%-os a két minta lefedettsége).

Mindezeket összefoglalva azt a megállapítást tehetjük, hogy migráció jelensége, azaz a betelepült és az ott élő lakosság névmintája mindenképpen hat egymásra. A helynévrendszerek területi differenciálódását tehát ez a faktor lényegesen befolyásolja, így szerepe van az esetleges névjárások kialakulásában. Ahogy azonban az előző vizsgálatból kiderült, a névminták településenként eltérő mértékben befolyásolhatják egymást. Éppen ezért az összegző vizsgálatok mellett mindenképpen érdemes figyelmet fordítani a településenkénti vizsgálatokra is.